

ברכת משנה הבריות'

מה רבו מעשיך ה'

נפלאות הבורא: מבואר בגמ' (ברכות דף נח:): הרואה פיל קוף וקפוף אומר ברוך משנה את הבריות. המאירי (ברכות נח:): מבאר את הטעם מדוע רק על החיות הללו מברכים משנה הבריות 'הואיל ודומים לאדם במקצת דברים'.

בפירוש מלאכת שלמה על המשניות (כלאים פרק ח' משנה ו'), תמה מדוע המשנה שם צריכה להשמיע שהפיל והקוף הם מין חיה ואין להם טומאת אהל? ותיירץ בשם חכם חסיד מקובל רבי משולם זצ"ל, שבמביא את השאלה מדוע רק על פיל קוף וקיפוף מברך משנה הבריות, מאי שנא מכל החיות שצורתם משונה זו מזו? ומבאר שבזמן דאי המבול נפרע הקב"ה מן האנשים שהפכו לקופים ופילים, ואכן הקוף דומה לאדם, וגם הפיל מבין לשון בני אדם, (בספר מגדים חדשים ברכות דף נח: הגיה 'דור הפלגה' במקום 'דור המבול', שהרי מבואר בגמ' סנהדרין דף קט. שדור הפלגה נענשו ונהפכו לקופים, ולא מצינו בחז"ל שבדור המבול נהפכו לקופים. ועוד שהרי במבול כל החי נמחה מעל פני האדמה), וכן מבואר במדרש (בראשית רבה כג כו), ארבעה דברים השתנו בימי אנוש, ואחד מהם שנעשו פניהם כקופים. ומשום כך המשנה צריכה לחדש שהפיל והקוף דינו כחיה ואין לו טומאת אהל.

והוסיף בספר ענינו של יום (חלק א' עמוד רמ"ג), שלפי דברי המלאכת שלמה, ברכת 'משנה הבריות' אינה על השנוי הגס, אלא על השנוי הדק שבין אדם לבעל חי, כמבואר ברש"י לגבי קפוף, שיש לו לסתות ולחיים כאדם, כלומר שראיית בעל חי שדומה קצת לאדם, ניכר יותר גדולת בורא כל עולמים אשר יצר את כל העולם בחכמה.

1. פיל וקוף דומים לאדם

בענין חכמת הקוף והפיל, מצינו בגמ' (עירובין דף לא:)

משיב כהלכה

במדור זה מופיע שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, התשובות הנכונות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב, כל מי ששולח תשובה מובחרת על השאלה נכנס להגרלה!

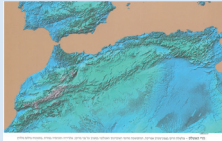
(הגרלה על דעת רבני המכון)

הפרס השבוע: סט (ג' כרכים) חפץ חיים שמירת הלשון אהבת חסד עם ביאור 'ארחות חיים'

שאלה: טס במטוס מעל 'מיצר גיברלטר' ורואה ביחד את הים התיכון, עם ים אוקיינוס האטלנטי, מה מברך?

נפסק בשולחן ערוך (סימן רכח סעיף א) על ימים ונהרות, הרים וגבעות ומדברות, מברך 'עושה מעשה בראשית', ועל הים הגדול, והוא הים שעוברים בו לארץ ישראל ולמצרים, מברך 'עושה הים הגדול'. ועיין שם במשנ"ב. וכעת השאלה, כאשר רואה כאחת את שני הימים, האם מברך את שתי הברכות יחד, או רק 'עושה מעשה בראשית'. או רק 'עושה הים הגדול'?

תשובות ניתן להקביר עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה), בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד) באחד מהאפשרויות הבאות:

- בקו 'הילכתא' טלפון 5377085-02 שולח 4
- בעמודות 'נדריים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' גיליון 'עומק הפשוט'
- בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- במקס מספר 1532-6507823
- במייל 5047867@gmail.com

4 הזוכים בהגרלת גיליון 228 על ספר 'כשרות מכונות הגילוח'

הרה"ג רבי בנימין מאר שליט"א בית שמש
הבה"ח יהודה דוב לאוב גי' ביתר עיילית
הבה"ח יוסף אביטבול גי' כרמיאל
הבה"ח דוד יוד גי' ירושלים

המדור השבוע נתרם על ידי
הרה"ח רבי יעקב קליין שליט"א
ברכתו שבזכות התורה יצליח בכל מעשה ידיו

זכות הופעת הגיליון הונצח על ידי ידידנו שליט"א
לעילוי נשמת אביו
הרב חיים ישראל ב"ר יואל יעקב זצ"ל
נלב"ע ט"ו אב תשע"א
ת.נ.צ.ב.ה.

זכות לימוד התורה
הוקדש לרפואת בלימה
רבקה אדל בת עדינה
אסתר בתושח"י

שהוזכר כאן. לדעת רש"י (ברכות דף נח: ד"ה קפוף), קיפוף הוא עוף שקורין וולטי"ר, ויש לו לסתות ולחיים כאדם. לדעת האבודרהם (ברכת הראייה השבח וההודאה) קיפוף הוא ינשוף שהרי על הפסוק (ויקרא יא, ז) וְאֵת הַיִּנְשׁוּף, מבואר בתרגום אונקלוס ובתרגום יונתן וְאֵת הַיִּנְשׁוּף, ויש לו לחיים לקיפוף כאדם וקורין בערבי 'ממירא'.

מבואר בתוספות (חולין דף סג.), שיש שלשה סוגי קיפוף: 1. תנשמת הוא 'באית שבעופות' ('מאוס שבעופות', 'צועק שבעופות'). 2. ינשוף כמבואר בתרגום שהוא קיפופא, ועיניהם הולכות לפניו, וכן מבואר ברש"י (נדה דף כג. ד"ה קריא), קריא וקיפופא הוא עוף הצועק בלילה, ופניו דומה לחתול ועיניו לפניו. 3. מין חיה שהוזכר בגמ' (ברכות נז:) כל מיני חיות יפין לחלום חוץ מן הפיל והקוף והקיפוף. ובגמ' (בכורות דף ח.) הארי והדוב הנמר והקוף והקיפוף שלש שנים. ופירש רש"י קיפוף - כעין קוף הוא, ויש לה זנב ובלשון אשכנז מרקצ"א.

להלכה: כאמור בגמ' (ברכות דף נח:) הוזכר שמברך משנה הבריות על הקיפוף, וכך נפסק ברמב"ם (הלכות ברכות פרק י הלכה יב) להלכה. אולם השו"ע (או"ח סימן רכה סעיף ח) פוסק את הדין שמברך על הפיל והקוף, והשמיט את הקיפוף. וביאר הגר"י יעקב קמינצקי זצ"ל (אמת ליעקב), שהשו"ע לא הזכיר קיפוף, כיון שספק בדינו מהו קיפוף. עוד הבדל מצינו - בלשון הגמ' והרמב"ם 'משנה את הבריות', ואילו בלשון השו"ע 'משנה הבריות', אמנם גם בגמ' יש דעה שמברכים 'משנה הבריות' בלא תיבת 'את'.

4. ברכה בראיה חוזרת

נפסק בשו"ע (או"ח סימן רכה סעיף ט) שהברכה על ראית בריות משונות, הוא רק בפעם הראשונה שרואה אותם, כאשר השינוי עליו גדול מאוד, ומבואר במשנ"ב (ס"ק כט) שדין זה שמברך רק בפעם הראשונה, הוא לא רק על ברכת 'דין האמת' שסיים שם השו"ע, אלא נאמר גם על ברכת 'משנה הבריות', שאם רואה שוב את הבריה המשונה אחרי שלשים יום או יותר, כן הברכה היא רק בפעם הראשונה כאשר השינוי גדול בעיניו. מאידך הרמ"א (שם) בשם הטור חולק על השו"ע, וסובר שמברכים כל שלושים יום.

למעשה הכריע המשנ"ב (או"ח סימן רכה ס"ק ל) שאחר שלושים יום יברך בלי שם ומלכות. ובשער הציון (שם ס"ק לא) מבאר בשם הגר"א, שהנידון תלוי במחלוקת שהובא בטור (סימן ריח סעיף ג), ולשיטתו הלכה כהיה אומרים שמברך כל שלושים יום בשם ומלכות.

בספר שער העין (עמוד קכג) מביא בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א שהחזון איש הורה שאפשר לברך משנה הבריות כל שלושים יום עם שם ומלכות, כדעת הרמ"א והגר"א וכן כתב בשונה הלכות (ס"ק טו). וכתב שם בשער העין ששמע מהגר"ח שלגבי הברכה על פיל וקוף גם לדעת המשנ"ב מברכים כל שלושים יום בשם ומלכות, והטעם, משום שכל הבריות שהובאו בשו"ע אינם דבר משונה מעיקרן כגון חיגר וסומא, ואפילו כושי ונגס אינו מין משונה, כיון שרוב בני אדם הם לא כך אלא שהם במקרה נולדו משונים, אבל פיל וקוף הם מין של בריות משונות מתחילת ברייתם, וממילא גם לדעת המשנ"ב מברכים כל שלושים יום. ומה שכתב המשנ"ב שמברכים

לגבי הנותן עירובו לפיל והוליקו, אינו עירוב. ופירש רש"י (ד"ה קוף) 'קוף ופיל פעמים שהן מלומדים'. המאירי (עירובין דף לא: ד"ה אמר) מוסיף, למרות שגדלים אצלו ורגילים לעשות ציוויו, ואמרו בתלמוד המערב שאדם יכול ללמדם שבעים לשון.

עוד מבואר בגמ' (סנהדרין דף קט.), שהקב"ה העניש את דור הפלגה, והכת ששמרה נעלה ונעשה מלחמה, ונעשו קופים ורוחות וידיים ויליין. וכתב בתוספות השלם (בראשית פרק א פסוק כה) אֵת חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֵת הַבְּהֵמָה, לרבות בני אדם שנעשו קופין בדור הפלגה. כתב בספר הישר הובא בסדר הדורות (אלף תתקע) אותה הכת שאמרה נעלה השמים, נהפכו לקופים ושנהבים. ופירוש המילה שנהבים היינו פילים כמבואר ברש"י (דברי הימים ב פרק ט פסוק כא).

וכתב על כך דבר מופלא בשבט מוסר (פרק מז), טעם הדבר שהקופים עושים כל מה שרואים שהאדם עושה, הוא מכיון שהיו מתחילה אנשים, רוצים להדמות להם למה שהיו מתחילה ולחזור לקדמותם, ועולה חרס בידיהם.

לגבי אדם הראשון מבואר במדרש הגדול (בראשית ה ג), כל אותן 130 שנים שהיה אדם הראשון נזוף, היה מוליד רוחות ושדין וקופין ויליין.

יש שכתבו, כידוע חלק מהמדענים המציאו תיאוריה כפרנית (עפרא לפומייהו), שבני אדם נוצרו מהקופים. כיון שנמצא דמיון בין האדם לקוף, אך על פי דברי חז"ל למדנו שהדימוי הוא בדיוק הפוך, שהאדם הוא זה שנהפך לקוף, ולא הקוף נהפך לאדם. וגם המילה 'קופי' באנגלית, פירושו בעברית חיקוי, כיון שקוף מחקה אדם.

2. משונה לשבח

ברכת משנה הבריות: יש מדייקים ברמב"ם (ברכות פרק י הלכה יב), שברכת 'משנה הבריות' מחולקת לשני סוגים, כיון שהכושי והמשונה בגופו, וכן הסומא והקיטע ומוכה שחין ובהקן (שנולדו כך ממעי אמן) וכדומה משונים לגנאי, ואילו הפיל הקוף והקיפוף משונים לשבח.

וכמבואר במור וקציעה (סימן רכה) שברכת משנה הבריות על פיל וקוף היא לא משום הצער, שרואים את שינוי תואר עיקר יצירתם ותבניתם הנראה בהם ומצטערים מכך, אלא להיפך הברכה היא לשבח, על כך שהם בריות פלאיות בעיני האדם, יותר משאר הבריות, כי הקוף מתדמה בקצת מעשיו לאדם, והפיל ניכרת בו כמו כן חכמה נפלאה וגבורה עצומה, כפי שידוע עליו, בנוסף לכך שהמראה שלו משונה מכל הבריות, ואף על פי שהמראה הזה יפה לו, ונאהב ונחמד במינו, ואין בו שום דבר משונה, רק על כך שבריותו זרה ופלאית בעיני האדם, לעומת שאר הבריות, לכן תקנו עליה את הברכה הזאת, אפילו שאין צער לגמרי בראייתו.

3. על איזה קיפוף מברכים?

דומה לאדם: בגמ' הוזכר גם שצריך לברך על 'קיפוף' משנה הבריות, ונחלקו הראשונים מהו הקיפוף

עדכוני הלכה

תמונה נדירה!

צילום נדיר בערך משנת תשכ"ד: מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א מבקר עם בני ביתו בגן החיות בתל אביב, לברך ברכת 'משנה הבריות' על הקוף ועל הפיל, ניתן לראות ברקע התמונה את כלובי החיות. חדי עין גם יבחינו בקוף המטפס על ענף העץ בתוך הכלוב.

תמונה זו פורסמה לראשונה שבוע שעבר בגיליון הנפלא דברי שי"ח מספר 343 פרשת דברים תשע"ט, מארכיונו של ר' מרדכי שבסוביץ הי"ו, וברשות חתנא דבי נשיאה הגר"ר יהושע צביון שליט"א.

מתפרסם כאן בגיליון 'עומק הפשט' ברשותם האדיבה.

מעשה נפלא מופיע בספר בית אמי על אשת מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א, הרבנית מרת בת שבע קנייבסקי ע"ה (עמוד 327), פעם רצתה אמה שניסע בחול המועד לגן החיות בתל אביב, אבא לא רצה להצטרף, אולם ר' מרדכי שבסוביץ הי"ו ידיו של אבא וחברותא שלו במשך מספר שנים, שידל אותו: בגמ' נאמר כי כאשר רואים קוף מברכים 'משנה הבריות', וכי אינך רוצה לברך ברכת 'משנה הבריות'? אבא השתכנע, וכולנו נסענו לגן החיות ובידנו את הברכה על הקוף ועל הפיל.

כיון שכבר ביקר שם, סבב אבא עמנו בין הכלובים, וליד כל בעל חיים אמר לנו היכן הוא נזכר בתנ"ך ובחז"ל, כאשר שאר המבקרים בגן החיות שומעים ונהנים, ומתלים אלינו כדי להוסיף ולשמוע... כך הלכה וגדלה הפמליא מכלוב לכלוב... היה זה מחזה שלא נשכח במהרה.

בתמונת נראה הגר"ר יצחק זילברשטיין שליט"א מחבנון בינשוף שהובא לאחורונה בפנית הח' בעיר התורה בני ברק, ובידו על הקוף 'סרוך' משנה הבריות, ופטר את הנישוף.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- פיל קוף וקיפוף: הראוה פיל קוף וקיפוף מברך ברוך משנה את הבריות. המאירי מסביר כי דומים קצת לאדם. המלאכת שלמה מסביר כי בזמן דור המבול נהפכו אנשים לקופים ופילים. ובמור וקציעה ביאר, שהברכה היא לשבח שהקוף דומה קצת לאדם והפיל ניכר בו חכמה נפלאה.
- מה זה קיפוף: בגמ' וברמב"ם הוזכר קיפוף. נחלקו הראשונים מהו קיפוף שצריך לברך עליו משנה הבריות, לרש"י הוא עוף שיש לו לסתות ולחיים כאדם. לאבודרהם הוא ינשוף. בתוס' בחולין מבואר שיש ג' סוגי קיפוף. השו"ע לא הזכיר קיפוף כיון שספק בדיניו מהו קיפוף.
- ראיה חוזרת: נחלקו השו"ע והרמ"א בברכת משנה הבריות, דעת המחבר שאינו מברך אלא פעם ראשונה, והרמ"א כתב שי"א משלשים יום לשלשים יום, והכרעת המשנ"ב לברך בלי שם ומלכות. והוראת החזו"א לברך כל ל' יום בהזכרת שם ומלכות.
- שאר חיות משונות: נחלקו הפוסקים מה הדין בשאר בעלי חיים. לדעת הגרי"ש אלישיב והגר"ח קנייבסקי אינו מברך, ולדעת הגרש"ז אוירבאך, הגר"מ שטרנבוך והגר"נ קרליץ מברך, שפיל וקוף שנזכרו בגמ' לאו דוקא.
- ראיה אחת: עוד נחלקו האם יוצא בברכה אחת על כולם, לדעת הגרש"ז אוירבאך והגר"נ קרליץ בכניסתו לגן חיות יברך בראית החיה המשונה הראשונה ויכוין לפטור בכך כל הראיות שלאחר כך, ולדעת החזו"א אם רואים ביחד מברך ברכה א', ואם ראו בזה אחר זה מברך שתי ברכות.

נושא הגליון הבא:

'ברכת הרואה ימים ונהרות'

הגליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

אפשרות להנצחה לע"נ, לרפ"ש, וכדומה.

ניתן לשלוח רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס'

'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

הילכתא

לדעת לחיות מהלכה

גליון שבועי

שיעורים וימי עיון

מוקד למענה הלכתי

ביורוי הלכה אקטואליים

קו הילכתא

חבורות הדרכה

מוקד הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי

קו הילכתא

02-5377-085

5047867@gmail.com

פקס: 02-6507823

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגדרות, ועוד...